

Улько Є. М.
*кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
чл.-кор. АЕНУ,
Державний біотехнологічний університет
ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії
імені О. Н. Соколовського»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-337-1-12>

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ЗЕМЕЛЬНИХ (ГРУНТОВИХ) РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Діюче управління земельними ресурсами відзначається багатьма недоліками, оскільки часто неспроможне забезпечити щонайменше просте відтворення родючості ґрунтів та унеможливити від подальшої деградації земель. Переважна більшість ґрунтових ресурсів перебуває в кризовому або передкризовому становищі. Щорічно і, що характерно стійко продовжує знижуватися природній потенціал ґрунтів, який на сьогодні є істотним чинником формування врожайності сільськогосподарських культур і продовольчої безпеки країни. Хоча очевидно, що в переважній більшості ефективна родючість ґрунтів і продуктивність земель в довгостроковому періоді (за останні два десятиліття) підвищилася.

Проте, це не має бути самозаспокоєнням для сільськогосподарських виробників, стейкхолдерів і в цілому державних органів, які реалізують аграрну політику в даній сфері. Це слід розглядати як стратегічний природний запас суспільства і країни. Тому одним із важливих кроків у зміні укоріненої й несприятливої тенденції полягає у використанні кращого вітчизняного і особливо світового досвіду, зокрема стратегічних надбань і високоефективних наукових практик щодо управління сталого використання земельних (ґрунтових) ресурсів, які рекомендовано Продовольчою та сільськогосподарською організацією (ФАО).

Становлення механізму сталого управління є актуальним науково-практичним завданням, яке потребує істотних зусиль у розробці методичних підходів і практичних рекомендацій при взаємодії різноманітних наукових напрямів. Втім, прогресивним є базовий рівень вивчення проблем пов'язаних з деградацією земель (ґрунтів) з огляду на економічні процеси і беззаперечно саме оцінювання економічних наслідків від її наявності для сільського господарства, і звісно, впливу на вартість земельних (ґрунтових) ресурсів, що є складовою механізму державного регулювання екобезпеки [1; 2]. Однак, слід зазначити,

що методичні підходи до економічної оцінки земель, зокрема оновленої нормативно грошової, залишаються з певними недоліками, а подекуди є протирічливими [3]. Особливо це спостерігається за якісними показниками земель (ріллі). Тому такі проблеми мають вирішуватися лише комплексно.

У цьому контексті слід зазначити, що ґрунторуйнівні (деградація) процеси в тій чи іншій мірі поширені не лише на всій території України, а характеризуються різноманітними й масштабними проявами, деякі з них набувають вкрай небезпечного забарвлення (загроз) через недостатньо дієвий і опрацьований механізм державно-приватного регулювання, спонтанні виникнення (біфуркації, або зміна одного стану на інший за якістю земель) нових, слабопрогнозованих викликів (загроз) у природному середовищі та впливу циклічних економічних криз, що таким чином, носить потенційні ризики до подальшого розвитку деградації земель і ґрунтів. Така аграрна політика є нераціональною, оскільки тим самим сприяє напруженню у виробничих відносинах, змінюючи організаційно-економічні основи аграрного виробництва та неодмінно загострює і так не до кінця урегульовані протиріччя між суб'єктами земельних відносин як невід'ємної складової економічних і суспільних відносин країни [4; 5].

Без перебільшення їхній вплив не лише набуває економічної сутті, а проходить наскрізною проблемою як для екологічного, так і соціального устрою країни, тим самим знижує загальну ефективність інновацій щодо сталого використання ґрунтів. До речі, вона спонукає до протиріч у земельних відносинах і посилює дисбаланс у формуванні вартості незамінного активу сільського господарства – землі. Здебільшого це є загрозливим в умовах ринкового обігу земель, де динамічні процеси навколо формування вартості останньої виступають як прерогативні [6].

Безперечно в Україні наявний достатній ресурсний, науково-технічний, технологічний потенціал, який здатен докорінно змінити перебіг негативних процесів. Проте це не видається за можливе без удосконалення інноваційно-інвестиційних підходів у системі управління ґрунтовими ресурсами за умов низької якості методичного забезпечення та майже повної відсутності стратегічного бачення щодо подальшого їх розвитку і, напевно, через постійні зміни пріоритетів та/або зміщення уваги на виключно індикативні (показники) характеристики в системі державного управління [7].

Між тим важливою є невинна та/або послідовна робота в цьому напрямі з подальшим активним розвитком діяльності при створенні й впровадженні агроінновацій, які у свою чергу потребують правильної організації трансферу сучасних науково-практичних надбань (розробок) аграрної науки, який вбачаємо в тому що він не повністю здатний до реалізації без врахування не менш важливих процесів. Тому в цьому

напрямі, виходячи з проведених науково-теоретичних розвідок і монографічних досліджень першочергово потребує кардинальних змін сам концептуальний підхід до оцінки аграрних проєктів пов'язаних зі сталим управлінням ґрунтовими ресурсами [8; 9].

Системоутворення меліоративних інновацій у сфері використання земельних ресурсів доводить про істотні прогалини у цьому питанні. Виявляється чимало проблем з постановкою та організацією наукових досліджень, у тому числі з якістю їх оцінювань, які за відсутності достатності повторюваності дослідів та апробацій не компенсуються іншими підходами здатними підвищити валідність оцінок проєктів як це має місце і за іншими галузями сільського господарства [10–12]. При цьому необхідно прибгати до використання сучасних економетричних і мікроекономічних основ з моделювання розвитку динаміки економічних станів досліджуваних систем, зокрема формування її рівноваги, можливості досягнення як такої, розбудови прогностичних функцій та інструментарію з передбаченням траєкторії рухів та майбутньої величини ендогенних факторів цієї систем, у тому числі змін у нормативно грошовій оцінці ріллі й інших категоріях сільськогосподарських угідь тощо [13].

Звідси, раціональне застосування сучасних видів інструментів дозволяє суттєво поліпшити ситуацію до управління ризиком при розробці проєктів спрямованих на інноваційно-інвестиційний розвиток та забезпечення сталого використання земельних ресурсів аграрного сектора. У цьому контексті дослідження чітко показують, що загальна оцінка ефективності меліорації в Україні є зовсім недостатньою, і в цілому не дозволяє повно використовувати, навіть, наявний ресурс, що капіталізований у меліорації країни [14]. Отже, прерогативою удосконалення механізму управління земельними ресурсами виступає розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності на новій парадигмі [15].

Список використаних джерел:

1. Ulko Ye., Kucher A., Salkova I. and Priamukhina N. Management of Soil Fertility Based on Improvement Approach to Evaluation of Arable Land: Case of Ukraine. *JEMT*. 2018. IX, 7(31), 1559–1569.

2. Улько Є.М. Стратегія екобезпеки держави щодо сталого управління земельних (ґрунтових) ресурсів України під дією глобальних змін клімату. *Зелена економіка та низьковуглецевий розвиток: глобальні виклики та реалії за умов повоєнного часу: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, Україна, 16 груд. 2022 р. Київ : ДЕУ, 2022. С. 53–57.*

3. Улько Є.М. Методичні засади вдосконалення нормативної грошової оцінки ріллі за маркетинговими підходами. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Сер.: «Економ. і управління»*. 2018. Т. 29 (68). № 3. С. 34–43.

4. Моделі системного управління потенціалом родючості ґрунтів (на прикладі Харківської і Волинської областей): посібник / За наук. ред. С. А. Балюка, Р. С. Трускавецького. Харків : Стильна типографія, 2018. 116 с.

5. SWOT-аналіз системи охорони ґрунтів і нормативно-правове забезпечення регулювання відтворення родючості : наук.-метод. вид. рек. вир-ву та органам держ. упр. / за ред. акад. НААН С. А. Балюка, чл.-кор. АЕНУ А. В. Кучера. Харків : ФОП Бровін О. В., 2018. 44 с.

6. Улько Є. М. Методологічні основи сталого управління ґрунтовими (земельними) ресурсами в умовах глобальних змін клімату. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики та перспективи*: матеріали І міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 3–4 листопада. Х.: ДБТУ, 2022. С. 472–475.

7. Кучер А. В., Улько Є. М., Анісімова О. В. Науково-методологічні засади визначення економічної ефективності застосування інновацій у сфері охорони й раціонального використання ґрунтових ресурсів: монографія; за ред. чл.-кор. АЕНУ А. В. Кучера. Харків : ФОП Бровін О. В., 2021. 312 с.

8. Ulko Ye. Normative monetary evaluation (NME) of agricultural projects towards sustainable land and soil management. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. 7(1), 08. DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.01.08>

9. Улько Є. Організаційно-економічні основи управління проектами землепорядкувань агробізнесу щодо забезпечення сталості агроєкосистем. *Journal of Innovations and Sustainability*, 2022. 6(3), 06.

10. Ulko Y. Reproduction management of soil fertility for innovative approach in agromelioration of Ukraine. *Technology Audit and Production Reserves*. 2022. 4 (4 (66)). P. 24–32.

12. Улько Є. М. Мікроекономічний аспект дослідження діяльності виробників молока в сучасних ринкових умовах. *Економіка АПК*. 2008. № 6. С. 120–127.

13. Улько Є. М. Вплив конкурентного середовища на формування ринку молока в Харківській області. *Економіка АПК*. 2007. № 4. С. 127–132.

14. Улько Є. М. Прогнозування кон'юнктури ринку молока в Україні та США. *Економіка АПК*. 2010. № 10. С. 67–73.

15. Кучер, А. В., Анісімова, О. В., Улько, Є. М. (2020). Методологія оцінювання економічної ефективності меліорації ґрунтів і меліоративних проєктів. *Ґрунтові ресурси України: прогноз і збалансоване використання: колект моногр.*; за наук. ред. С. А. Балюка. Харків : Стильна типографія, 349–387.

16. Улько Є. М. Удосконалення інноваційно-інвестиційних підходів у системі управління земельними (ґрунтовими) ресурсами за циркулярної аграрної економіки. *Інтелект XXI*. 2023. Вип. 2. С. 51–59.